

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-58-98>

УДК 338.24:327

Шаповал Ірина Олександрівна
кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник,
Воєнна академія імені Євгенія Березняка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8462-9815>

Iryna Shapoval
Yevhenii Bereznyak Military Academy

АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

ALGORITHM FOR THE FORMATION OF MILITARY-ECONOMIC POLICY UNDER HYBRID THREATS

Анотація. Досліджено теоретичні та прикладні засади воєнно-економічної політики в умовах гібридних загроз. Узагальнено класичні й сучасні концепції міжнародних конфліктів, що пояснюють міждержавні протистояння через зміну балансу сил, диспаритет могутності та зовнішні шоки. Обґрунтовано перехід від ресурсно-виробничого до комплексного алгоритмічного підходу, що інтегрує стратегічне планування, оцінку загроз, формування оборонних вимог, ресурсне забезпечення, бюджетну та промислову політику, нормативне закріплення рішень. Запропоновано структурований алгоритм формування політики, що забезпечує стратегічну адаптивність, стійкість економіки та розвиток оборонно-промислового комплексу. Наукова новизна полягає у формуванні цілісної алгоритмічної моделі прийняття управлінських рішень у сфері воєнно-економічної політики в умовах гібридного протистояння.

Ключові слова: воєнно-економічна політика, міжнародні конфлікти, загрози, національна безпека, оборонні вимоги, ресурсні можливості.

Summary. This article examines the theoretical and practical foundations of developing a state's military-economic policy under conditions of hybrid threats. It provides a comprehensive analysis of classical and contemporary concepts of international conflicts, security transformations, and strategic studies, which explain the nature of interstate confrontations through changes in the balance of power, disparities in capabilities, external shocks, and emerging global challenges. The study emphasizes the importance of integrating multidimensional factors—including geopolitical dynamics, economic resilience, and technological innovations—into the formulation of effective defense and economic strategies. The necessity of transitioning from a traditional resource-production approach to a comprehensive, algorithmic model is substantiated. This model integrates strategic planning, assessment of threats and national capabilities, formulation of defense requirements, efficient resource allocation, budgetary and industrial policy coordination, as well as institutional and regulatory support for decision-making. A structured and phased algorithm for military-economic policy formation is proposed, covering the assessment of the strategic environment, defining of long-term strategic objectives, operationalization of defense tasks, resource mobilization, action prioritization, legislative and institutional support, and implementation of industrial and technological initiatives. The article demonstrates that the effectiveness of military-economic policy is determined by the state's ability to ensure strategic adaptability, economic resilience, modernization of the defense-industrial complex, and integration into international security and cooperation mechanisms. The scientific novelty lies in the development of a holistic algorithmic model for informed decision-making in the field of military-economic policy under conditions of complex hybrid confrontations, which allows states to anticipate emerging threats and respond flexibly to evolving security challenges.

Keywords: military-economic policy, international conflicts, threats, national security, defense requirements, resource capabilities.

Постановка проблеми. Трансформація сучасних загроз безпеці, зокрема поширення у міждержавних асиметричних відносинах гібридної війни, значно ускладнила формування воєнно-економічної політики держави. Традиційних ресурсних підходів вже недостатньо для забезпечення стратегічної стійкості.

Незважаючи на широкі дослідження процесів трансформації влади, теорії стримування та оборонної економіки, бракує комплексної алгоритмічної моделі, яка б інтегрувала стратегічне планування, розподіл ресурсів, інституційне регулювання та промислову політику в комплексну систему прийняття рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Воєнно-економічна політика держави є поширеним об'єктом дослідження українських науковців. Зокрема, Білоконь М. та Смаглюк А. розглядають воєнну складову економічної безпеки України як системоутворюючий компонент національної безпеки в умовах гібридної війни [2]. Ці автори підтверджують необхідність етапу оцінки стратегічного середовища, обґрунтовують важливість мобілізаційної готовності економіки, акцентують увагу на потребі диверсифікації ресурсів та зменшенні зовнішньої залежності з метою набуття стратегічної автономності держави. Бурлай Т., Гриценко А. та Борзенко О. у результатах своїх досліджень розширюють розуміння гібридної війни через її вплив на соціальну структуру, нерівність, демографію та інституційну довіру. У їх доробку пояснюється, чому воєнно-економічна політика має враховувати соціальну стійкість як ресурс оборони [3]. Голуб'як Н. та Голуб'як І. у своєму дослідженні аналізують реакцію ЄС на гібридні загрози, в ході якого підтверджують важливість етапу синхронізації з союзниками, обґрунтовують роль наднаціональних механізмів у стандартизації оборонної політики та фокусуються на необхідності нормативного та інституційного оформлення безпекових рішень [7]. Семененко В. та Фролов В. зосереджуються на військових аспектах протидії гібридній агресії, обґрунтовуючи необхідність формування оборонних вимог з метою якісного вдосконалення оборонних спроможностей держави, а не лише кількісного нарощування ресурсів [15].

Означена тема входить також у сферу наукових інтересів зарубіжних дослідників. Джейхун Ахмадлі зосереджує увагу на дослідженні адаптації НАТО та ЄС до гібридних викликів, підтверджуючи у висновку тезу про перехід від класичної військової доктрини до комплексної безпекової архітектури [1]. Я-Тін Ян та Цюаньянь Чжу пропонують метатеоретичну модель багаторівневої кібервійни на основі теорії ігор, демонструючи, що сучасна воєнно-економічна політика повинна враховувати кіберпростір як окремий театр протистояння [17].

Водночас слід констатувати, що, у дослідженнях зазначених авторів проблеми економічної безпеки, соціальних наслідків, військового та кібераспектів, політики НАТО та ЄС тощо розглядаються окремо. Як наслідок, питання комплексного алгоритму прийняття управлінських рішень у вигляді послідовної структурованої моделі формування воєнно-економічної політики залишається невирішеним.

Метою статті є розробка та обґрунтування структурованого алгоритму формування воєнно-економічної політики держави в умовах гібридних загроз.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Збройне насильство не виникає спонтанно, а формується та забезпечується під впливом воєнно-економічної політики. Останню, за відсутності демократичних противаг, реалізує правляча верхівка, виходячи з власного сприйняття існуючих протиріччя для існування чи розвитку. Тому розуміння природи конфлікту та війни слугує базою дослідження воєнно-економічної політики будь-якої держави.

Серед значного масиву теоретичних досліджень у цій сфері особливої уваги заслуговує робота Р. Раммеля «Розуміння конфлікту та війни» [13]. Ключовою ідеєю роботи є постулат, що «конфлікт має гелікальну (спіралеподібну) природу». При цьому «жоден конфлікт не починається... *de novo*, без історії. Лідери і народи вчаться. Кожен конфлікт формується під впливом попередніх... Кожне чергове повернення від співпраці до конфлікту і знову до співпраці відбувається на вищому рівні досвіду та розуміння між сторонами; кожен виток включає засвоєні раніше уроки» [13].

Раммель також стверджує, що «в межах закритої системи конфліктна поведінка з часом зменшуватиметься». Однак умова «в межах закритої системи» є вирішальною. Пара держав, залучених у повторювані конфлікти, може зазнати впливу зовнішнього шоку, який порушить процес поступового зменшення інтенсивності конфлікту. Причини та умови міжнародної конфліктної поведінки, відповідно до згаданої теорії, наведені в таблиці 1.

Запропонований Р. Раммелем підхід до дослідження міжнародного конфлікту формує теоретичну базу для інших методик вивчення конфліктів.

Згідно з теорією міжнародної політики, «нерівномірні темпи зростання могутності є фундаментальною причиною як війни, так і змін у міжнародній системі» [14]. Корені цієї ідеї сягають принаймні Фукідіда і його твердження, що фундаментальною причиною Пелопоннеської війни було зростання могутності Афінів. Цю ідею висловлювали в термінах теорій Гегемонії стабільності Гілпена [6], довгих циклів Дж. Голдштейна, В. Модельскі, В. Томпсона [9]; [10]; [16], мотивації до превентивної війни Леві [8], циклу могутності Ч. Дорана та В. Парсонса [5] теорії переходу могутності А. Органські та Дж. Куглера [11]. У цих теоріях проглядається чітка тенденція до зосередження на потужних державах та впливі перерозподілу могутності на міжнародну систему в цілому, що дозволяє розглядати багато з них у якості теорій системного рівня. Однак мова тут йде передусім про динаміку взаємодії між парами держав.

Сучасні дослідники концентруються на окремих аспектах воєнно-економічної політики. Так, іспанський науковець Пере Ортега [12] вважає,

Таблиця 1 – Причини та умови міжнародної конфліктної поведінки

Необхідні причини	Достатні причини	Необхідні і достатні причини	Обтяжуючі умови	Стримуючі умови	Класи тригерних подій	Ефект
Зміна балансу сил		Порушені очікування	Несхожість	Схожість	Сприйняття можливості, загрози чи несправедливості	Конфліктна поведінка (включаючи насильство та війну)
Контакт та помітність			Дисбаланс сприйняття	Баланс сприйняття	Несподіванка	
Вектори соціо-культурної дистанції			Відмінності статусу	Схожість статусу		
Сприйняття та очікування			Сила держави	Слабкість держави		
Воля до конфлікту						
			Перехресний тиск	Полярність		Безна-сильницька конфліктна поведінка та низький рівень насильства
				Стабільний статус кво		
Нелібертаріанська держава			Полярність	Перехресний тиск		Насильство (включаючи війну)
Розрив статусу кво			Втручання Великої Сили	Внутрішня свобода		
Впевненість в успіху			Слабкість сили, що підтримує статус кво	Сила статусу кво		
			Сумніви в надійності	Міжнародне сприйняття		
			Питання честі			
			Паритет сили	Диспропорція сили		Війна
			Клас конфлікту			

Джерело: [13]

що оборона та безпека держави традиційно базуються на збройній обороні території, населення та інфраструктури. Проте у випадку неможливості внутрішніх сил безпеки підтримувати порядок в умовах внутрішніх протестів, як правило, використовують армію для придушення власного населення. Ця концепція додатково стимулює держави виділяти значну частку бюджету на військові витрати: навчання, спорядження та зброю для своїх армій. Кінцева функція збройних сил полягає у тому, щоб навчитися вести війну: стримуючу, оборонну чи наступальну.

Ортега припускає, що: необхідно підтримувати достатній рівень залякування інших країн, щоб запобігти загрозам та нападам із-за кордону. На його погляд тут має місце так званий ефект стримування, коли держава накопичила достатній потенціал сили, щоб стримати будь-якого можливого ворога від нападу чи вторгнення. Така концепція безпеки базується на ідеї, що накопичення зброї та наявність добре підготованої армії гарантує суверенітет.

Критики цієї теорії стверджують, що, попри високі світові військові витрати, збройні конфлікти та війни не вщухають. Навпаки, величезні витрати фактично збільшують можливість збройних зіткнень між країнами, які мають конфлікти, ресурси або контроль над ними.

Вітчизняна наука приділяє недостатньо уваги формуванню воєнно-економічної політики держави. Одним з перших відповідні дослідження проводив Пахомов Ю.М. У 1990 році він сформулював концепцію гео економічного виміру національної безпеки – тобто, бачення, що економічна стратегія держави має враховувати геополітичні ризики, потенційні конфлікти та ресурсну вразливість. Він досліджував, як інтеграція України у світові ринки створює ризики стратегічної залежності. У його працях аналізується роль економічної культури, державної волі, стратегічного мислення – це вплинуло на формування «економіки безпеки» як нової парадигми після 2014 року. У співавторстві з ученими Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

Ю.М. Пахомов досліджував проблеми «економічної безпеки в глобальному вимірі», де воєнний чинник було представлено одним із детермінантів світової політики.

На думку Власюка О.С. [4], роль війни як найбільшої загрози безпеці, не змінилася, але технічний і технологічний розвиток людства, формування міжнародної економічної системи та загальносвітової мережі комунікацій дали поштовх виникненню принципово нових загроз, що мають свої особливості і специфічно проявляються у внутрішньополітичних та міжнародних відносинах. Техногенні катастрофи на кшталт Чорнобильської, внутрішні криваві збройні конфлікти на етнічному, релігійному чи політичному ґрунті, інформаційні війни, економічні кризи тощо, змінили погляди на безпеку загалом і потребують розроблення нових підходів до вирішення цієї проблеми. Стало очевидним, що використання, зловживання та маніпуляції дефіцитними ресурсами у політичних або економічних цілях чи випадковий збій їх поставок унаслідок аварій створюють реальні загрози нормальній життєдіяльності держав і можуть спровокувати застосування сили. З огляду на це, формування воєнно-економічної політики держави здійснюється крізь призму національної безпеки та воєнної доктрини.

Цей процес доцільно розглянути в рамках схеми, зображеної на Рис. 1 «Етапи формування національної безпеки та військової стратегії». Вона побудована у вигляді лінійного потоку з декількома входами та послідовними кроками. Це, зокрема:

1. Оцінка загроз національній безпеці – початковий етап, який визначає потенційні ризики для держави, включаючи зовнішні та внутрішні фактори. Напрямок: → **Формування стратегії національної безпеки**.

2. Формування стратегії національної безпеки – це центральний блок, який інтегрує результати оцінки загроз. Має **додатковий вхід: Міжнародні та союзницькі зобов'язання**, що вказує на врахування зовнішніх факторів і парт-

нерських відносин при формуванні стратегії. Напрямок: → **Формування стратегії протидії військовій загрозі / воєнним діям**.

3. Формування стратегії протидії військовій загрозі / воєнним діям вказує на практичну частину стратегії: конкретні заходи для захисту від потенційних атак. Напрямок: → **Формування доктринальних документів воєнно-економічної політики**.

4. Формування доктринальних документів воєнно-економічної політики – кінцевий етап схеми, який передбачає закріплення стратегії та заходів у офіційних документах, що впливають на економіку та обороноздатність держави.

Кінцевий етап запропонованого процесу має на меті вирішення комплексу складних проблем, ключовою з яких є приведення воєнної організації держави у відповідність до нової системи загроз XXI ст. Нині, в більшості країн світу, зростає потреба в концентрації оборонних засобів і ресурсів на ключових напрямках, із застосуванням принципу «асиметрії» у питанні розбудови воєнної спроможності. Формування воєнних планів відбувається з аналізом позицій інших геополітичних акторів, урахуванням специфіки перспективних завдань, наявних ресурсів, особливостей географічного положення тощо. Наприклад, із руйнацією глобальних структур безпеки, заснованих на біполярному протистоянні наддержав, зменшуються роль і можливості окремих держав в утриманні сил ядерного стримування. Натомість зростає значення управління і координації воєнної діяльності, якісного вдосконалення озброєнь та військової техніки, здійснення швидкого й ефективного маневру сил та засобів як на території, так і у сферах їх застосування, і все це – для забезпечення надійної воєнної безпеки з використанням обмежених ресурсів на створення і підтримку необхідної воєнної могутності [4].

Вирішити проблему розробки відповідної комплексної стратегії покликані різного роду аналітичні структури, які в залежності від покладених на них завдань, відповідають за адаптацію

Рисунок 1 – Етапи формування національної безпеки та військової стратегії

Джерело: складено автором

національної стратегії до особливостей міжнародної та національної безпекової архітектури.

Результати роботи національних аналітичних центрів, як незалежних так і тих що входять до складу державних інституцій з широкими повноваженнями, слугують базою для розробки воєнно-економічної політики держави. Комплексний алгоритм формування згаданої політики наведено на рис. 2.

Воєнно-економічна політика держави формується як послідовний алгоритм прийняття управлінських рішень, спрямованих на створення, підтримання та розвиток оборонних і стійкісних спроможностей держави в умовах воєнних та гібридних загроз. Запропонований алгоритм включає такі взаємопов'язані етапи:

1. Оцінка стратегічного середовища. Цей етап передбачає аналіз воєнних, військово-політичних, економічних, інформаційних, технологічних та гібридних загроз. Також оцінюється динаміка міжнародної безпекової обстановки та рівень інтеграції держави у систему міжнародних альян-

сів і партнерств. Оцінювання здійснюється на основі розвідувально-аналітичного забезпечення.

2. Формування стратегічних цілей. Визначаються довгострокові орієнтири забезпечення обороноздатності держави. До таких цілей можуть належати забезпечення воєнного стримування, досягнення стратегічної автономності у критичних галузях, формування стійкої оборонно-промислової бази, забезпечення мобілізаційної готовності економіки або ж інтеграція в систему колективної безпеки.

3. Визначення завдань оборони. Відбувається операціоналізація стратегічних цілей через конкретизацію завдань розвитку оборонно-промислового комплексу, підготовки персоналу, мобілізаційної готовності економіки та суспільства, інформаційної протидії, інноваційного розвитку, розвідувального забезпечення та альянсової взаємодії. Він формує основу для подальшого визначення ресурсних потреб.

4. Оцінка ресурсів і спроможностей. На цьому етапі здійснюється аналіз наявних матеріальних,

Рисунок 2 – Алгоритм формування воєнно-економічної політики держави

Джерело: складено автором

людських, технологічних і союзницьких ресурсів, а також визначається потенціал їх використання для досягнення поставлених стратегічних цілей.

5. Формування оборонних вимог. Цей етап передбачає переведення стратегічних намірів у систему вимірюваних параметрів: чисельність особового складу, кількість зразків озброєння, технічні характеристики техніки, обсяги боєприпасів, нормативи забезпечення та рівень технічної готовності. Формуються технічні стандарти, визначаються критерії сумісності з союзниками та закладаються параметри державного оборонного замовлення. У разі перевищення вимог над наявними ресурсами здійснюється їх коригування.

6. Формування ресурсів і спроможностей воєнно-економічного потенціалу. Відбувається практичне матеріальне забезпечення оборонної політики через мобілізацію фінансових ресурсів, розвиток оборонно-промислової бази, формування людського потенціалу, технологічне забезпечення та підвищення мобілізаційної готовності економіки.

7. Визначення пріоритетів. З урахуванням обмеженості ресурсів визначаються ключові напрями розвитку оборонних спроможностей у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі.

8. Законодавче та інституційне забезпечення. Цей етап передбачає формування нормативно-правової бази реалізації воєнно-економічної політики, включаючи прийняття законів у сфері оборони, затвердження державних програм розвитку озброєння, регулювання процедур державного оборонного замовлення та створення механізмів державної підтримки оборонно-промислового комплексу.

9.1. Закони та нормативно-правові акти. Є стадією інституційного закріплення прийнятих рішень.

9.2. Перерозподіл фінансових потоків. В рамках цього етапу здійснюється формування оборонного бюджету, зокрема визначається частка валового внутрішнього продукту, що спрямовується на оборону, та розподіл фінансових ресурсів між видами сил на основі програмно-цільового бюджетування. Передбачається перерозподіл державних ресурсів між секторами економіки, оптимізація менш пріоритетних витрат і формування фінансових резервів. Одночасно реалізується довгострокове фінансове планування та розглядаються можливості залучення альтернативних джерел

фінансування, зокрема міжнародної допомоги та механізмів державно-приватного партнерства. Визначаються пріоритетні технологічні напрями розвитку, шляхи модернізації підприємств оборонно-промислового комплексу, розвиток внутрішнього виробництва, імпортозаміщення, кооперація підприємств і формування виробничих кластерів, а також механізми державної підтримки галузі.

10. Реалізація воєнно-економічної політики. Послідовність виконання зазначених етапів забезпечує перехід від стратегічного планування до практичного впровадження оборонних рішень. Запропонований алгоритм формування воєнно-економічної політики розширює традиційний ресурсно-виробничий підхід, оскільки воєнно-економічна політика розглядається як комплексний механізм управління ресурсами, спроможностями та адаптивністю держави в умовах збройного протистояння.

Висновки. Узагальнення класичних і сучасних теоретичних концепцій міждержавних протистоянь дозволяє встановити, що домінантним чинником їх виникнення залишається диспаритет могутності держав, що веде до порушення стабільності взаємовідносин, змін у балансі сил та появи стратегічних загроз.

В сучасних умовах конфлікти зберігають високу повторюваність і концентруються в рамках «тривалих суперництв», а їхня ескалація зумовлюється змінами у співвідношенні сил, зовнішніми шоками або трансформацією стратегічних інтересів. Глобалізаційні процеси та технологічна взаємозалежність суттєво модифікували природу безпекових загроз, посиливши значення економічних, техногенних, інформаційних і ресурсних факторів поряд із традиційними військовими.

Формування воєнно-економічної політики держави вимагає комплексного міжгалузевого підходу, який включає аналіз загроз, стратегічне планування, ресурсне забезпечення, розвиток оборонно-промислового комплексу, ефективне нормативне регулювання та міжнародну кооперацію.

Сучасна воєнно-економічна політика держави є комплексною, динамічною та багатофакторною системою, що має стратегічні, економічні, технологічні й політичні виміри. Її ефективність визначається здатністю держави адаптуватися до глобальних трансформацій, забезпечувати розвиток оборонно-промислового потенціалу, інтегруватися у міжнародні безпекові механізми та своєчасно реагувати на зміни у світовій системі безпеки.

Список використаних джерел:

1. Ахмадлі Дж. Огляд боротьби НАТО і ЄС проти гібридних загроз. *Вісник НТУ КІП. Політологія. Соціологія. Право.* 2022. № 2(54). DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.2\(54\).264384](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.2(54).264384)
2. Білоконь М. В., Смаглюк А. А. Економічна безпека України в умовах гібридних загроз. *Український економічний часопис.* 2024. № 5. С. 21–27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-5-21>
3. Бурлай Т., Гриценко А., Борзенко О. Соцістальні наслідки сучасної гібридної війни: ключові виміри в контексті України. *Журнал європейської економіки.* №21 (4). 2023. С. 407–427.

4. Власюк О. С. *Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики*. Київ: НІСД, 2016. 272 с.
5. Doran C. F., Parsons W. War and the cycle of relative power. *American Political Science Review*. 1980. Vol. 74, № 4. P. 947–965.
6. Gilpin R. *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981. 356 p.
7. Голуб'як Н., Голуб'як І. Гібридні загрози як виклики безпековій політиці ЄС. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2024. № 1. С. 7–14. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-1-7>
8. Levy J. S. Declining power and the preventive motivation for war. *World Politics*. 1987. Vol. 40, № 1. P. 82–107. DOI: <https://doi.org/10.2307/2010195>
9. Modelski G. *Long Cycles in World Politics*. London: Palgrave Macmillan, 1987. 288 p.
10. Modelski G. The long cycle of global politics and the nation-state. *Comparative Studies in Society and History*. 1978. Vol. 20, № 2. P. 214–235. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0010417500008914>
11. Organski A. F. K., Kugler J. *The War Ledger*. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 420 p.
12. Ortega P. *Economía de guerra [War Economy]*. Barcelona: Icaria Editorial, 2018. 210 p.
13. Rummel R. J. *Understanding Conflict and War. Vol. 4: War, Power, Peace*. Beverly Hills: Sage Publications, 1979. 365 p.
14. Schweller R. Domestic structure and preventive war: Are democracies more pacific? *World Politics*. 1992. Vol. 44, № 2. P. 235–269. DOI: <https://doi.org/10.2307/2010448>
15. Semenenko V., Frolov V. Military aspects of countering hybrid aggression: Ukrainian experiences *National Security and the Future*. 2023. Vol. 24, № 1. DOI: <https://doi.org/10.37458/nstf.24.1.6>
16. Thompson W. R. *Power concentration in world politics: The political economy of systemic leadership, growth, and conflict*. Springer, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-47422-5>
17. Yan Y.-T., Zhu Q. *Toward the theory of multi-layer cyber warfare: A metatheoretic game paradigm for defense and dominance*. arXiv, 2025. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2509.08976>

References:

1. Akhmadli, D. (2022). Ohliad borotby NATO i YeS proty hibrydnykh zahroz [Overview of NATO and EU counteraction to hybrid threats]. *Visnyk NTU KPI. Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*, no. 2(54), pp. 41–47. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.2\(54\).264384](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.2(54).264384) (in Ukrainian)
2. Bilokon, M. V., & Smahliuk, A. A. (2024). Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh hibrydnykh zahroz [Economic security of Ukraine under hybrid threats]. *Ukrainskyi ekonomichnyi chasopys*, no. 5, pp. 21–27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-5-21> (in Ukrainian)
3. Burlai, T., Hrytsenko, A., & Borzenko, O. (2023). Sotsiialni naslidky suchasnoi hibrydnoi viiny: kluchovi vymiry v konteksti Ukrainy [Societal consequences of modern hybrid war: Key dimensions in the context of Ukraine]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, vol. 21, no. 4, pp. 407–427. (in Ukrainian)
4. Vlasiuk, O. S. (2016). *Natsionalna bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnutrishnoi polityky* [National security of Ukraine: Evolution of domestic policy problems]. NISD. (in Ukrainian)
5. Doran, C. F., & Parsons, W. (1980). War and the cycle of relative power. *American Political Science Review*, vol. 74, no. 4, pp. 947–965.
6. Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge University Press.
7. Holubiak, N., & Holubiak, I. (2024). Hibrydni zahrozy yak vyklyky bezpekovi politytsi YeS [Hybrid threats as challenges to EU security policy]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Politolohiia*, no. 1, pp. 7–14. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-1-7> (in Ukrainian)
8. Levy, J. S. (1987). Declining power and the preventive motivation for war. *World Politics*, vol. 40, no. 1, pp. 82–107. DOI: <https://doi.org/10.2307/2010195>
9. Modelski, G. (1978). The long cycle of global politics and the nation-state. *Comparative Studies in Society and History*, vol. 20, no. 2, pp. 214–235. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0010417500008914>
10. Modelski, G. (1987). *Long cycles in world politics*. Palgrave Macmillan.
11. Organski A. F. K., Kugler J. *The War Ledger*. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 420 p.
12. Ortega, P. (2018). *Economía de guerra [War economy]*. Icaria Editorial.
13. Rummel, R. J. (1979). *Understanding conflict and war* (Vol. 4). Sage Publications.
14. Schweller, R. (1992). Domestic structure and preventive war: Are democracies more pacific? *World Politics*, vol. 44, no. 2, pp. 235–269. DOI: <https://doi.org/10.2307/2010448>
15. Semenenko, V., & Frolov, V. (2023). Military aspects of countering hybrid aggression: Ukrainian experiences. *National Security and the Future*, vol. 24, no. 1. DOI: <https://doi.org/10.37458/nstf.24.1.6>
16. Thompson, W. R. (2020). *Power concentration in world politics: The political economy of systemic leadership, growth, and conflict*. Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-47422-5>
17. Yan, Y.-T., & Zhu, Q. (2025). *Toward the theory of multi-layer cyber warfare: A metatheoretic game paradigm for defense and dominance*. arXiv. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2509.08976>

Дата надходження статті: 23.02.2026

Дата прийняття статті: 09.03.2026

Дата публікації статті: 24.03.2026